

## 'Llona un tango su verso tristón . . .'

'Een tango huilt zijn trieste lied'<sup>1</sup>

Daar zit je dan, al weken op de bank met je tangoschoenen op schoot. Ondertussen al drie maal zinloos gepoetst aan de bovenkant en de zool zo geborsteld dat je bijna door het suède heen bent, zonder enig vooruitzicht dat je de dansvloer spoedig weer op kunt . . . .

Tijd voor verdieping dus!

Een berichtje van Kim van Egmond van *Tango las Olas* uit Gouda inspireerde mij eens te onderzoeken in hoeverre ziekte doorwerkt in tangocomposities. *Muchos gracias!*

Thans is het Covid 19 die de meeste tangodansers op onze planeet van dansen weerhoudt, maar het is niet de eerste pandemie die ingrijpend is voor tangodansers. In de eerste helft van de vorige eeuw maakte de tuberkelbacil heel veel, vaak jonge slachtoffers over de hele wereld, ook in Argentinië waar in 1918 één op de tien sterfgevallen door de tuberculose kwam. Een groot deel van de overige sterfgevallen in die tijd was voor rekening van '*La Gripe*' – de Spaanse griep.

Wat dans je als je geen idee hebt over welk onderwerp in een tango gezongen wordt, doe je dan gewoon maar wat? Gelukkig laat het instrumentale deel van de muziek vaak wel enigszins vermoeden waar het over gaat. Het begrijpen van de tekst maakt het dansen wel makkelijker, daarom vertel ik tijdens de lessen graag iets over de inhoud van een tango.

Joep à Campo heeft een aantal tango's vertaald en onderscheidt daarbij diverse toepasselijke thema's.<sup>2</sup> Die thema's zijn duidelijk herkenbaar in de vele vele tango's die zijn opgenomen op de tangosite [www.todotango.com](http://www.todotango.com).

Het zijn tango's die zingen over de karakteristieken van 'De Stad' – Buenos Aires dus – zoals de straathoek, het café, de haven.

Tango's die de zelfkant van het leven verklanken – over de misdaad, het gevecht, de rechtbank en de gevangenis.

Tango's over mannen – de dandy, een vader, vrienden, de milonguero, en natuúrlijk...

Tango's over vrouwen – de jonge vrouw, de moeder, de milonguera.

Tango's over moraal – persoonlijke deugden, sociale waarden, sociale protesten en het (in tango's vaak zo tragische) lot.

Tango's over anderen zoals gancho's, gringo's en 'negers en mulatten' zoals donkerder getinte mensen destijds denigrerend werden genoemd.

Tango's over de tango – de dans, de muziek, de bandoneon, de geschiedenis van de tango.

Maar tango's over ziekte en dood zijn er niet zo veel. Ziekte en dood waren zo vanzelfsprekend destijds. Veel meer tango's gingen over de liefde – verliefdheid, de verleiding, het dromen van een huwelijk en erotische aspecten. En ja, er werd wel heel veel 'gestorven', niet fysiek, maar door gebroken harten in veel bezongen liefdesleed – verlaten door een man, verlaten door een vrouw, scheiding, hij/zij ging er met een ander vandoor, de moord op een geliefde.

Liefdesverdriet in al zijn grootheid.

In die oceaan van tango's moet je echt op zoek naar tango's over ziekte en dood, maar ze zijn er wél. Een alleraardigste ingang zijn bijvoorbeeld afbeeldingen die bewaard zijn gebleven. Zij tonen dat er verschillende aspecten van ziekte muzikaal werden bewerkt, vaak met een knipoog. De site van Tango Argentina Amsterdam besteedt er in de nieuwsbrief (met muzikale bijlage!) van april aandacht aan. Enkele titels zijn: '*Clinicas*', '*El Anatomista*', '*El Termómetro*', '*Anatomia*'.

<https://www.tangoalma.nl/nieuwsbrief/newsletter-april-2/?lang=nl>

1 Joep à Campo, *Tango, lied van Buenos Aires. Tangoliedereren* (Rotterdam 2013) 310, 311, *La Cantina* (de kroeg).

2 Idem.

Eén derde van de wereldbevolking werd met de Spaanse griep besmet. Van deze zieken overleed 2,5%. Ook in Argentinië overleden velen aan 'La Grippe'. In een artikel uit het medische blad *Medicana* vond ik onderstaande afbeeldingen.<sup>3</sup> De linker is een spotprent uit *Caras y Caretas* van 1918 en toont de 'onfeilbare' voorzorgsmaatregelen tegen de Spaanse griep om verspreiding tegen te gaan: kamfer, naftaleen, opgespelde kaartjes met teksten als 'neem mij niet kwalijk dat ik geen handen schud' en 'praat op afstand met mij', menthol, alcohol, bleek, ammoniak, kinabast, fijne kaneel, balsem, papier dat vliegen doodt, formaldehyde, uitroken, vocht besparen, ventilatie en vermetelheid.

# CARAS y CARETAS

REVISTA SEMANAL ILUSTRADA JOSÉ S. ALVAREZ, Fundador  
Año XXI BUENOS AIRES, 2 DE NOVIEMBRE DE 1918 N.º 1048

Profilaxis contra la gripe



Afstand werd niet altijd bewaard, dat gaat immers niet bij het dansen. Daardoor ontstonden besmettingen, maar ook mooie tangoteksten. De rechter afbeelding betreft zo'n tango, genaamd 'La Grippe' op muziek van Alfredo Mazzucchi en tekst van Antonio Viegol. De tekst bleef bewaard en begint met de woorden 'Praat niet meer met me over de griep' (2x) en vervolgt, na een intermezzo over een laxemiddel, met de woorden 'Kom niet bij mij in de buurt mijn vrouw. Kom niet in de buurt voordat ik kinine heb ingenomen. En elke keer, vrouw, dat je dichterbij komt schiet de thermometer nog tien graden hoger'. Of veel dansers het overleefd hebben, vertelt het verhaal niet.

Naast epidemieën waren er andere ziektes en stierven mensen. 'Como se piante la vida/ Hoe verglijdt het leven' is een tango van Carlos Viván uit 1929. De tango zingt over 'de dwaze grillen van een losbol' die zijn gezondheid zo ondermijnde door danslokalen, gokhoken en andere uitspattingen zoals te veel drinken. 'Hoe verglijdt het leven. Hoe berispen ons de jaren...Hoe vergaat het leven Van een teugelloze jongeman'. 'Twintig lentes zongen op een dag. De trieste milonga van mijn grillen...Ik blijf kansloos in dit spel...Zonder omwegen Is de dood gekomen om

<sup>3</sup> Lüthy, I.A., Ritacco, V., Kantor, I.N., 'A cien años de la gripe 'Española'', in: *Medicana* 78 (Buenos Aires 2018) 113-118 (afbeelding op 116).

*zijn werk te doen.*<sup>4</sup> Beluister de uitvoering door Ricardo Tanturi en Alberto Castillo uit 1942

<https://www.youtube.com/watch?v=5VsQF-kdJTo>.

Heel bijzonder is de uitvoering van Anibal Troilo. Hij begint, als een soort intro, met het middendeel van de tekst en in een beklemmende dreigende stemming klinken nadrukkelijk en langzaam gezongen de woorden '*Cómo se piana la vida! Cómo rezongan los años/ Hoe verglijdt het leven! Hoe berispen ons de jaren*'. Dat maakt de compositie nóg krachtiger.

Beluister <https://www.youtube.com/watch?v=IvaDzx1760E>

Soms lijkt de dood niet aanwezig, of misschien toch, klinkend op de achtergrond? . . . Zoals in '*Angélica*', een wals van Roberto Cambaré die muziek en tekst verzorgde. De tekst is verleden gericht, aan de herinnering die opkomt als haar naam genoemd wordt, *Angélica*. Een dorpje in Córdoba, een vallei, haar liefde, hoe zijn armen haar nestje was, het maanlicht tussen de populieren, haar oogleden, '*dat een bliksemstraal opschoot en wegstierf./ Herinneren.../ Het witte dek dat over de grond ligt uitgespreid/ als het heeft gerijpt/ is niet zo wit als de bedeesde schoonheid van je huid/ noch zo koud als je tranen./ Is niet zo wit...*'<sup>5</sup> Luister naar de uitvoering van Alfredo de Angelis

<https://www.youtube.com/watch?v=-4Wxg7Ogww4>

'*Fuimos*' / '*Wij gingen*' werd in 1945 gecomponeerd door José Dames op tekst van Homero Manzi en gaat o.a. over de acceptatie van de dood. Een troosteloze storm, gebeukt door de golven van het leven en de liefde, bleke wrakstukken van een schipbreuk, schaduwen. '*Wij waren de reiziger die niet vraagt en niet bidt, die niet huilt, die zich neerlegt om te sterven*'.<sup>6</sup>

Bij deze tango zocht ik enkele uitvoeringen die meer om te luisteren zijn dan te dansen. Luister eens hoe Adriana Varela dit zingt [https://www.youtube.com/watch?v=6fE\\_RAxIwU8](https://www.youtube.com/watch?v=6fE_RAxIwU8)

Een uitvoering door Gabriel Rivano op bandoneon die sereen begint maar vol in de storm geraakt <https://www.youtube.com/watch?v=KEXW3WmUPC4>. Of deze, waar Aymara González de vleugel bespeelt én zingt [https://www.youtube.com/watch?v=\\_ulfZ7MQPow](https://www.youtube.com/watch?v=_ulfZ7MQPow).

Gustavo Beytelman geeft '*Fuimos*' instrumentaal vorm in een meer modern jazz setting

<https://www.youtube.com/watch?v=O9yHfork9qY>

Tenminste drie tango's bezingen de tragiek van de tuberculose van destijds. Eén van de 'behandel' centra voor tuberculosepatiënten lag in de heuvels van de provincie Córdoba, van Buenos Aires per trein in enkele dagen te bereiken. Onder het mom van medische behandeling en ver weg van allen die hen lief waren, stierven de zieken daar.

De tango '*Ya sale el tren*' beschrijft het afscheid op het perron van een jonge vrouw die naar Cordoba vertrekt om te sterven '*en zij, mijn popje, die stikt in haar hoest, zij gaat in de trein mijn arme zieke vriendin*'. Hij wuift haar na met zijn zakdoek terwijl zijn '*hart sterft op het perron*'.

Je kunt deze tango in een uitvoering van Michael Calo en Jorge Ortiz beluisteren op

<https://www.youtube.com/watch?v=TS6xV9gsIfg>

of op <https://letrasdetango.wordpress.com/2010/09/13/386/> waar je ook de tekst kunt meelezen.

De tango '*Cotorrita de la suerte*' (het geluksvogeltje<sup>7</sup>) van Alfredo de Franco/José de Grandis uit 1927 zingt in een meewarige dalende melodiële lijn over het arme meisje en hoe zij alle nachten hoest. '*Cómo tose la obrerita por las noches!*' '*Zij hoest en lijdt door het wrede voorgevoel, dat haar leven wegwijnt...*'. Dan passeert een man door de straat, of zij haar geluk wil laten vertellen door het geluksvogeltje. '*Het fabrieksmeisje weifelt, angstvallig en vol huiver.*' Het papegaaitje trekt voor haar een rozekleurig papiertje. Bij het lezen er van vrolijkt zij op: '*Een bruidegom, een lang leven*'.

---

4 à Campo 2013, 88, 89.

5 Idem, 182, 183.

6 Idem, 180, 181.

7 Letterlijk vertaald betekent het 'kleine dwergpapegaai'.

Daarna 'verglede traag haar dagen met het wachten op haar vurig verlangde minnaar. En de middag dat zij stierf vroeg zij verdrietig Aan haar moedertje: Is hij niet gekomen?'<sup>8</sup>

Beluister een uitvoering met Carlos Gardel <https://www.youtube.com/watch?v=jz3Un73Vfho>

En van Anibal Troilo/Alberto Marino <https://www.youtube.com/watch?v=viFIItRim-2o>



Afbeelding van Carlos Gardel op You Tube bij *Cotorrita de la suerte*

Tot slot gaan we luisteren naar een bekende en populaire instrumentale tango die met tuberculose te maken heeft te maken. '*A Evaristo Carriego*' is een instrumentale tango, een eerbetoon van Osvaldo Pugliese aan de populaire volksdichter Evaristo Carriego, bekend van veel tangoteksten. Ook hij werd niet gespaard, kreeg tuberculose en overleed in 1912 toen hij pas 29 jaar oud was. Je kunt de tango beluisteren én tegelijkertijd bekijken hoe de muzikale structuur is, een knappe animatie van Steve Morrall. [https://www.youtube.com/watch?v=FjaKpXC3\\_IU](https://www.youtube.com/watch?v=FjaKpXC3_IU)

Tot zover voor het moment. Voor wie wil, valt er wel wat uit te diepen met dit bericht. Van enkele van de muzikale voorbeelden, kun je ook eens op internet gaan zoeken hoe er op gedanst wordt. Ontdek de verschillen! Wij wensen je een leuke ontdekkingstocht en veel luisterplezier. Het aanraken van de ander is iets delen van onszelf. Elkaar aanraken – zoals bij het tangodansen – kan voorlopig niet, maar wij kunnen ons onverminderd laten raken door muziek.

TangoLibre, Evert Jan  
Warnsveld, mei 2020

---

8 à Campo 2013, 264, 265.